

ZBIRNI POPIS TRGOVIŠTÂ I SELÂ U NAHIJI BARANYAVAR, BURUNOVAR (BRANJIH VRH) IZ 1628. GODINE

Arhivsko gradivo

UDK 94(497.5 Branjin Vrh):314>”1628”

Dr. sc. IVE MAŽURAN

Zvonimirova 29/II

HR-10000 Zagreb

Rukopis prijevoda Zbirnog popisa sela i trgovišta u Nahiji Branjin Vrh iz 1629. nalazi se i čuva u Finanz u. Hofkammerarchivu u Beču, u Zbirci rukopisa. Nahija Branjin Vrh obuhvaćala je 44 sela i naselja sa 972 seljačke kuće, točnije rečeno kućice. Osim imena mjesta, izvornik na turskom sadrži i broj seljačkih kućica u svakom mjestu, tko su njihovi vlasnici, koja su mjesta trgovišta gdje stalno borave turski carinici (emini).

Ključne riječi: Nahija Branjin Vrh, popis, stanovništvo

Među popisima na turskom, napisanih arapskim pismom, koji su nakon oslobođenja Budima 1686. bili poslani u Beč, gdje ih je prevodio na njemački Heinrich Christoph Schwegler, nalazi se i Popis selâ i trgovištâ u Nahiji Branjin Vrh iz 1628. g. Rukopis prijevoda nalazi se i čuva u Finanz u. Hofkammerarchivu u Beču, u Zbirci rukopisa.¹

Nahija Branjin Vrh obuhvaćala je 44 sela i naselja sa 972 seljačke kuće, točnije rečeno kućice. Osim imena mjesta, izvornik na turskom sadrži i broj seljačkih kućica u svakom mjestu, tko su njihovi vlasnici, koja su mjesta trgovišta gdje stalno borave turski carinici (emini).

Imena mjesta, kako ih je prevodilac Schwegler pročitao i napisao, uvelike su izobličena i zbog toga u velikom broju gotovo nerješiva.

Naime, u povijesnim topografijama Županije Baranje nema bliskih ili približno sličnih imena mjesta, ili mi je ponestalo maštovitosti da bih to uočio².

Vjerodostojan prijepis prijevoda s turskog na njemački potvrđuje preslik izvornika, koji preveden na hrvatski čini sastavni dio ovoga rada.

Nahija Branjin Vrh

Borkuth ima 9 seljačkih kućica (Hasl, Hausl).³

Sen Martin⁴ ima 6 seljačkih kućica.

1 Finanz u. Hofkammerarchiv, Wien, Handschriften Nr. 688, Fol. 150a, 150 b i 151.

2 Csdnh, Desza, Magyarorszag tortenelmi foldrajza a Hunvadiak koraban, II. kotet, Budapest 1894., 455-566; Gyorffy, Gy6rgy, Az Arpad-kori Magyarorszag torteneti foldrajza, Budapest 1966., 269-489. Jednako tako traženog odgovora nema ni u raspravi Andrasa Patakjva "Nestala naselja u Baranji do sredine 18. stoljeća", Glasnik Arhiva Slavonije i J Baranje 5, Osijek 1999., 34-55.

3 Deminutiv od das Haus.

4 Vjerojatno staro selo Sveti Martin u blizini Siklosa.

Vestos ima 6 seljačkih kućica. Vschin ima 9 seljačkih kućica. Marok⁵ ima 16 seljačkih kućica. Sendegs⁶ ima 13 seljačkih kućica.

Orman⁷ ima 17 seljačkih kućica.

Deravath⁸ ima 14 seljačkih kućica. Meregdsosen ima 13 seljačkih kućica.

Lipova⁹ ima 48 seljačkih kućica, od kojih 24 mađarske i 24 vlaške odnosno rackih.¹⁰

Lutsch¹¹ ima 12 seljačkih kuća.

Gdsesan¹² ima 8 seljačkih kuća.

Scharok¹³ ima 16 seljačkih kuća.

Tesengdse ima 5 seljačkih kuća.

Bodola¹⁴ ima 5 seljačkih kuća.

Lak¹⁵ ima 20 seljačkih kuća.

Ivan¹⁶ ima 20 seljačkih kuća.

Sarkan¹⁷ ima 17 seljačkih kuća.

Sometin ima 21 seljačku kuću.

Lab ima 22 seljačke kuće, od kojih 15 vlaških ili rackih, i 7 mađarskih.

5 Selo Gajić.

6 Pustara Szentgyergy nedaleko od Moácsa.

7 Pustara Orman blizu Majsja.

8 Možda Belvárd kod Mohácsa.

9 Vjerojatno selo Lippo zapadno od Bezedeka.

10 Nejasno jesu li nazivi Vlah i Raz sinonimi. Naime, u izvještaju grofa Caraffe o uređenju Slavonije 1698. i 1702. godine kaže se: "Ráz und Wallachische Volck" "Ráz und Wallachische Leüth", "Absenderung der Raiz von Wallachischen Nation", Mažuran, I., Izvještaji Caraffine komisije o uređenju Slavonije i Srijema nakon osmanske vladavine 1698. i 1702. g., Osijek 1989., 159, 163, 168 etc.

11 Selo Luč zapadno od sela Šumarine

12 Vjerojatno selo Šumarina.

13 Sarok u mađarskom dijelu Baranje.

14 Selo Podolje jugoistočno od Branjine.

15 Kneževo sjeverno od Popovca.

16 Možda Ivany u okolici Siklósa.

17 Staro selo Szarkány u okolici Belog Manastira.

*Herenigds*¹⁸ ima 32 seljačke kuće.
*Tschemestin*¹⁹ ima 8 seljačkih kuća.
*Gdsisfaluba*²⁰ (ima) 18 seljačkih kuća.
Helmen ima 28 seljačkih kuća.
*Ivanib*²¹ ima 44 seljačkih kuća, od kojih 20 vlaških ili rakih, a 24 mađarskih.
Assfaluba ima 37 seljačkih kuća, od kojih 13 mađarskih, a 24 vlaški ili rackih.
Hovar ima 5 seljačkih kuća.
Erkindi ima 18 seljačkih kuća.
*Mersel*²² ima 16 seljačkih kuća.
Sabar ima 11 seljačkih kuća.
*Semiklosch*²³ ima 7 seljačkih kuća.
*Schascha*²⁴ ima 28 seljačkih kuća.
Sodarasch ima 12 seljačkih kuća.
Sugath ima 6 seljačkih kuća.
Hesgäse ima 7 seljačkih kuća.
*Vilakscha*²⁵ ima 5 seljačkih kuća.
Kristor ima 26 seljačkih kuća,
*Trgovište Karanza*²⁶ ima 60 seljačkih kuća, gdje boravi carinik.
*Trgovište Sulusch*²⁷ ima 115 seljačkih kuća, gdje stalno boravi carinik radi prijevoza (skele) preko Dunava²⁸.
*Trgovište Laskova*²⁹ 85 kuća. (gdje se također nalazi carinik).
*Trgovište Felischmartha*³⁰ ima 87 kuća koje posjeduju podložnici (raja), a tu je i turski carinik.
*Enek podložan (selu) Darasch*³¹ ima 7 kuća, koje su vlaške odnosno racke.
*Lachkofaluba*³² ima 28 seljačkih kuća, od kojih 15 mađarskih i 13 rackih.

Od ukupno 972 seljačke kuće na području Nahije Branjin Vrh bile su u vrijeme popisa 892 mađarskih seljaka (podložne raje), dok ih je samo 80 pripadalo Vlasima, odnosno Racima. Gotovo jedna trećina sela imala je od 5 do 10 kuća, a više od 10 do 30 kuća znatno više od jedne polovice svih sela na području cijele Nahije. Od ukupno 44 sela i naselja samo njih osam imala su 508 kuća, ili 53% svih kuća u odnosu prema preostala 36 sela. Najveće selo i trgovište upitna imena Sulusch ima 115 seoskih kuća, gdje se nalazi turski carinik i ubire taksu za prijevoz preko Dunava. Trgovište je i selo Zmajevac (Vörösmart) sa 87 seoskih kuća i turskim carinikom koji ubire tržne takse i trošarine. Jednako tako i selo Lug sa 85 kuća, a turski

18 Vjerojatno Hencse, odnosno Novi Beždan.

19 Selo Ceminac.

20 Selo Šumarina.

21 Vjerojatno Ivánbattván kod Siklósa.

22 Staro selo Merse u okolici Majsja

23 Staro selo Szentmiklos nedaleko od Mohácsa

24 Selo Kotlina (Szepsze).

25 Selo Iločka južno od Lapančice.

26 Karanac južno od Belog Manastira

27 Vjerojatno Szöllös, odnosno Kneževi Vinogradi.

28 U odnosu na vrijeme nastanka nije isključeno daje Dunav mijenjao svoje korito više prema istoku.

29 Selo Lug.

30 Vörösmart - Zmajevac.

31 Selo Draž istočno od sela Gajića.

32 Selo Ceminac.

carinik naplaćuje uobičajene takse i pristojbe za prodanu ili kupljenu robu na mjesnoj tržnici. Premda znatno manji, sa 60 kuća, bio je i Karanac trgovište, u kojem boravi carinik i obavlja svoju dužnost. Ako se izuzmu trgovišta, cijela je Nahija Branjin Vrh u vrijeme popisa bila vrlo slabo nastanjena. Koji je ona prostor tada obuhvaćala nije moguće pouzdano utvrditi zbog upitnosti imena većeg broja sela i naselja. Od puštanja u promet glasovitog Sulejmanova mosta od Osijeka do Darde 1566. g. započeo je brži razvoj prometa robe i ljudi u cijeloj Baranji. Osim prometne uloge most je istodobno bio i od izuzetne strateške važnosti, budno stoga čuvan dan i noć.

Ubrzo nakon završetka gradnje mosta uslijedile su i upravne promjene. Kao mostobran i prilaz mostu, cijeli prostor od Darde sve do rijeke Drave nasuprot Osijeku izdvojen je iz Nahije Branjin Vrh i priključen Kadiluku i Nahiji Osijek u Sandžaku Požega. Na takav zaključak upućuje i svjedoči popis Darde iz 1698. g. u kojem se kaže da se ona nalazi na granici Kraljevine Ugarske (...in Confinio des Konigreich Hungarn). Jednako tako da je podložno stanovništvo davalo desetinu sandžakbegu u Mohácsu.³³

Zahvaljujući svome položaju Darda ubrzo izrasta u gradić (palanku), a na prilazu mostu sagrađena je i tvrđavica s nekoliko manjih topova, gdje stalno boravi turska posada. Prema bilješci iz 1618. g. na mostu je danonoćno stražario 31 turski vojnik uz dnevnu plaću od 202 akče.³⁴ Koliko je bilo vojnika koji su stražarili na mostu s osječke strane, nije poznato.

Pojačan nadzor nad mostom uslijedio je 1599. g. kad je izbio ustanak potlačene raje u Slavoniji koju predvode hajduci, oštećuju i pale Sulejmanov most.³⁵

Održavanje i nužni popravci Sulejmanova mosta u dužini većoj od sedam kilometara bili su višestruko iznad ljudskih mogućnosti malobrojna stanovništva sve do Mohácsa, uključivo i nahiju Branjin Vrh.

Da osiguraju dobro stanje mosta i stalnost prometa preko njega, Turci su bez obzira na udaljenost nametnuli raji Tordinaca, Našica, Vukojevaca, Poljanaca, Bickog sela, Gundinaca, Sikirevaca, Donjih Andrijevac, Oprisavaca, Garčina, Gromačnika, Slobodnice i Retfale kod Osijeka u Požeškom sandžaku vrlo tešku obavezu popravljivanja i održavanja mosta. Osim toga, morala je raja u Retfali još i stražariti na mostu.³⁶

Unatoč manjkavosti u prijevodu na njemački, Zbirni popis Nahije Branjin Vrh iz 1628. g. vrijedan je povijesni izvor o broju sela i većih naselja, općem stanju naseljenosti i etničkom sastavu stanovništva na prostoru o kojemu je riječ.

33 Mažuran, Ive, Popis Darde i nekih naselja u Baranji 1695. odnosno 1698. g., Glasnik Arhiva Baranje i Slavonije 1, Osijek 1991., 34.

34 Laszlofalvi Velics, Antal, Magvarorszagi torok kincstari defterek, Budapest 1890., CCXI, 412.

35 Horvat, Karlo, Kobenzelovi izvještaji kardinalu Cintiju Aldobrandiniju, državnomu tajniku pape Klementa VIII, Starine JAZU 32, Zagreb 1907., 193; Idem, Prilozi za hrvatsku povijest iz arhiva rimskih, Starine JAZU 34, Zagreb 1913., 90.

36 Mažuran, Ive, Popis naselja i stanovništva u Slavoniji 1698., Osijek 1988., 60, 91, 97, 108, 113, 115, 170, 173, 178; Smečiklas, Tade, Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije, Zagreb, 1891., 2. dio, 62, 88.